

Hur informationen undergräver marknaden

Den brittiska ekonomi-journalisten Paul Mason hävdar att informations-teknologin inte alls skapar en ny och stabil kapitalism utan i stället upplöser den. Den virtuella världens sammansmältning förstör de gamla relationerna mellan löner, arbete och profit. Mason stakar ut riktlinjerna för ett postkapitalistiskt samhälle, men går till överdrifter när han tror att arbetet är på väg att försvinna.

Det är inte en ny tanke att kapitalismen kommit till vägs ände. Karl Marx försökte sig på att sia om kapitalismens förestående undergång redan i mitten av 1800-talet. Men trots alla sina brister, såsom en ständigt plågande ojämlikhet, har det kapitalistiska systemet överlevt ända till i dag och är en källa till den enastående välstandsökningen som ägt rum från 1800-talet fram till i dag.

Mason beskriver kapitalismen som *hela* det sociala, ekonomiska, demografiska, kulturella och ideologiska system som behövs för att ett utvecklat samhälle ska fungera med hjälp av marknader och privat ägande. Idén om en kapitalism med en fri marknad är tydlig och kraftfull. Däremot tycks de krafter som varit emot den ofta försvara någonting gammalt och osammanhängande.

Kapitalismens styrka är att den är ett komplext system som ständigt förmår anpassa sig till förändringar. Men i dag har den kommit till en punkt där den nått gränsen för sin anpassningsförmåga, påstår Mason i sin omdebatterade bok *Postkapitalism*.

Orsaken till att modellen med fria marknader inte längre håller är att marknadssystemet inte är förenligt med en ekonomi baserad på information. Mason hävdar att informationsteknologin inte alls skapar

en ny och stabil kapitalism utan i stället upplöser den. Den virtuella världens sammansmältning fräter sönder marknadsmekanismerna, urholkar egendomsrättigheter och förstör de gamla relationerna mellan löner, arbete och profit. Teorin om marknadens effektivitet och perfekta information rasar samman. Konkurrensen som driver ner priserna mot produktionskostnaden fungerar inte längre och inte heller samspelet mellan tillgång och efterfrågan.

Kamp mellan nätverk och hierarki

Digitala varor underminerar marknadens förmåga till korrekt prisbildning genom att information finns i överflöd medan marknader bygger på knapphet. Samtidigt minskar informationsteknologin behovet av arbete och suddar ut gränserna mellan arbete och fritid. Vad som uppstår är så kallad kollaborativ produktion, det vill säga varor, tjänster och organisationer som inte längre följer marknadens och företagsledningarnas diktat. Till exempel skapas världens största informationsprodukt, Wikipedia, gratis av 27 000 frivilliga.

”Teknologiskt sett styr vi mot varor till priset

Paul Mason: Postkapitalism. Vår gemensamma framtid. Översättning: Joachim Retzlaff. Ordfront 2017

noll, omätbart arbete, exponentiell produktivitetssökning och omfattande automatiseringar av fysiska processer. Samhälleligt sitter vi fast i en värld med monopol, ineffektivitet, ruinerna efter en fri marknad som dominerats av finansvärlden och mängder av *bullshit jobs*, 'tramsjobb', skriver Mason. Han ser en motsättning mellan ett överflöd av samhälleligt producerade gratisprodukter och ett system med monopol, banker och regeringar som kämpar för att behålla makten och kontrollen över informationen. Allting genomsyras av kampen mellan nätverk och hierarki.

Informationen går inte att äga. Om du försöker göra det står du inför problemet att den inte försämras genom användning och att en persons konsumtion av den inte hindrar en annan persons konsumtion av den. Det handlar om en form av icke-rivalitet som kallas delbarhet. Till exempel kostar ett spår på iTunes nästan ingenting att lagras på servern, eller att föra över till en dator. Kopieringen och delningen kan göras hur många gånger som helst. Endast immaterialrätten och en liten kod i spåret hindrar alla i världen från att äga alla musikstycken som någonsin skapats.

Användningen av fysiska varor är däremot exkluderande. Datorn, eller hårdvaran, jag använder för att spela upp låten på iTunes kan inte på samma gång kopieras och spridas, eller ägas och användas av någon annan. Delningsekonomin, som i hög grad bygger på att all behövlig information omedelbart är tillgänglig i digital form, kommer visserligen att späda ut betydelsen av att äga de fysiska tillbehören.

I infokapitalismen, där informationen kan delas hur många gånger som helst, är den enda listiga strategin för att maximera vinster att inrätta monopol. Google är nära monopol på marknaden för sökmotorer och operativsystem. Facebook vill vara den enda platsen för att konstruera en onlinedidentitet och Twitter för att posta odödliga tankar på 140 tecken.

Ny ekonomi i självstyrande arbetslag

Verktygen för att driva en internetsajt, från operativsystem och server till databas och programmeringsspråk, består i allt högre grad av öppen

programvara såsom Linux. Den öppna mjukvaran förändrar formerna för egendom och förvaltning i en informationsrik ekonomi, och gör det svårare för monopolen att monopolisera sina informationsprodukter. En ekonomi som bygger på informationsnätverk skapar nya produktionssätt bortom kapitalismen. Denna postkapitalism, som Mason kallar den, bygger på samarbete i självstyrande, icke-hierarkiska arbetslag som tillämpar kollaborativt tänkande och nätverk. Modellen är ett chefslöst arbete i moduler och produktionsprocessen innebär inte att organisera förut-

“Informationsteknologin minskar behovet av arbete och suddar ut gränserna mellan arbete och fritid.”

sägbara resurser utan att göra överraskande upptäckter inom ett nätverk.

I den postkapitalistiska ekonomin gäller inte längre den klassiska arbetsvärdeteorin, som säger att det arbete som krävs för att tillverka något bestämmer hur mycket det är värt. ”Det har inte varit för guld eller silver utan för arbete som allt välstånd i världen ursprungligen köpts”, skrev Adam Smith i den ekonomiska liberalismens klassiska verk *Om folkens välstånd*. I informationsteknologins tidsålder, då allt kan kopieras och delas i oändlighet, är det enligt Masons teori rentav möjligt att avskaffa arbetet.

Den ryska nationalekonomen Nikolaj Kondratiev beskrev fyra långa cykler av uppåt- och nedåtgående faser inom den industriella kapitalismen. I den femte långa cykeln sker en stor omvandling av arbetet så att det nödvändiga arbetet till slut närmar sig noll, tänker sig Mason i några rätt spekulativa kapitel om Kondratievs teorier.

Inte trovärdigt att avskaffa arbetet

Faran med alla storslagna teorier om hur arbetet förvandlas till följd av digitalisering, automatisering och robotisering är att det uppstår en blindhet för vilket allt arbete som inte på något sätt i hela världen kan avskaffas. Även om det sker en djup omstrukturering där gamla yrkeskatego-

rier försvinner saknar Masons spektakulära vision om att det nödvändiga arbetet kunde närma sig noll trovärdighet. Han talar för en statligt garanterad allmän basinkomst, men ger ingen modell för hur skattesystemet som finansierar den ska se ut när arbetet minskar eller rentav försvinner. Hans tanke om att lönerna kunde bli sociala i form av kollektiva tjänster övertygar inte och är knappast en väg till större jämlikhet.

Masons modeller om att församhälleliga finansväsendet och införa politisk styrning av centralbankerna ter sig som ett upptinande av förlegade och ineffektiva lösningar. Han ger en stor roll åt stater och samarbete mellan stater och det är klart att det finns utmaningar, typ bekämpningen av klimatförändringen, som absolut kräver att stater koordinerar och planerar vad som görs. Men det skulle behövas en djupare granskning av samspelet mellan den statliga styrningen och det självstyrande samarbetet i olika slags kollektiva nätverk, ty staten och nätverken har en verksamhetslogik som inte på något självklart sätt går ihop.

Mason går också för långt i sin syn på hur informationsteknologin undergräver marknadssystemet. Marknadens betydelse som signalmekanism försvinner inte av den obegränsade mängden information, tvärtom kan den i många fall

Trots att teorin om det postkapitalistiska samhället har sina luckor levererar Mason en tankeväckande vision av hur informationsteknologin förändrar premisserna för det ekonomiska systemet och genomtränger den fysiska världen. Det går i varje fall inte att fortsätta som om ingenting hänt. Infokapitalismen är en ny värld som inte upphäver allt som funnits i den gamla världen men som tvingar till att tänka på nytt hur de grundläggande resurserna skapas och sprids.

”Modellen är ett chefslöst arbete i moduler och produktionsprocessen innebär inte att organisera förutsägbara resurser utan att göra överraskande upptäckter inom ett nätverk.”

göra marknaden effektivare och mer transparent. Mekanismer för prissättning av data, så kallad infonomics, är på väg att utvecklas. Om data saknar ett pris och gränser för tillgången betyder det att mängder av värdefull information aldrig kommer att skapas.